

Utan kontakter med ett lands fackliga organisationer är det svårt att förstå vad som sker i arbetslivet. Fackliga företrädare ger ett annat perspektiv än företag och myndigheter – ett underifrånperspektiv. För att effektivt kunna arbeta med fattigdomsbekämpning i ett land är det avgörande att låta bägge parterna på arbetsmarknaden komma till tals. I denna skrift från Union to Union ges en kortfattad beskrivning av den fackliga rörelsen i Afrika och konkreta tips för kontakter med fackföreningar i olika länder.

Upplandsgatan 3
S-111 23 Stockholm,
Sweden
tel: +46(0)8 798 00 00
info@uniontounion.org
@uniontounion
www.uniontounion.org

Fackföreningsrörelsen Afrika
Fackföreningsrörelsen Afrika

FACKFÖRENINGSS- RÖRELSEN **AFRIKA**

Därför behövs fackföreningsrörelsen

Både FN-stadgan och ILO:s kärnkonventioner slår fast rätten att bilda och tillhöra fackföreningar. Trots detta kränks de fackliga rättigheterna dagligen. Den respekt för fackligt arbete som vi är vana vid i Sverige gäller inte alls i många av världens länder. Detta skadar inte bara människors möjligheter att göra sin röst hörd, utan också samhället att utvecklas.

Totalt sett har den globala fackföreningsrörelsen tappat medlemmar under det senaste decenniet. Men medlemsraset har framför allt skett i Europa och Nordamerika, i utvecklingsländerna har den fackliga medlemsutvecklingen varit bättre. I flera fattiga länder har facket behållit sin styrka och i ett antal länder har facket till och med gått framåt. Detta innebär sammantaget att den globala fackföreningsrörelsen förskjutits, en allt större andel av medlemmarna lever i fattiga länder.

För miljontals människor i fattiga länder är facklig verksamhet den enda

vägen till inflytande över den egna livssituationen. Facklig organisering nationellt skapar också en möjlighet till internationell facklig samverkan och dialog om arbetsvillkoren i världen. Räknat i antal individuella medlemmar är facket världens största globala folkrörelse.

Utän kontakter med ett lands fackliga organisationer är det svårt att förstå vad som sker i arbetslivet. Fackliga företrädare ger ett annat perspektiv än företag och myndigheter. Ett underifrånperspektiv. För att det ska vara möjligt att effektivt bekämpa fattigdomen är det viktigt att dessa röster finns med i debatten. Minskad fattigdom handlar inte bara om ekonomi – framförallt handlar det om att ge människor möjlighet att påverka sina villkor i arbetsliv och samhälle. Om bägge parterna på arbetsmarknaden erkänns – både arbetsgivare och fackliga representanter – så kan kollektivavtal upprättas som bidrar till stabilitet och

Facklig demonstration under FN:s klimatkonferens i Sydafrika.

långsiktighet i ekonomin. I forskningsöversikten *Power to the People*, utgiven av Internationella valutafonden, visar forskarna Florence Jaumotte och Carolina Osfria Buitron att det finns ett starkt samband mellan hög facklig organisationsgrad och jämlikhet. Det motsatta gäller också – svaga fackföreningar leder till ökade ekonomiska klyftor. I andra studier har Världsbanken visat att fungerande fackliga organisationer också skapar ökad effektivitet i ett lands ekonomi. Det finns med andra ord ett påvisat samband mellan facklig

organisering och framgångsrik fattigdomsbekämpning.

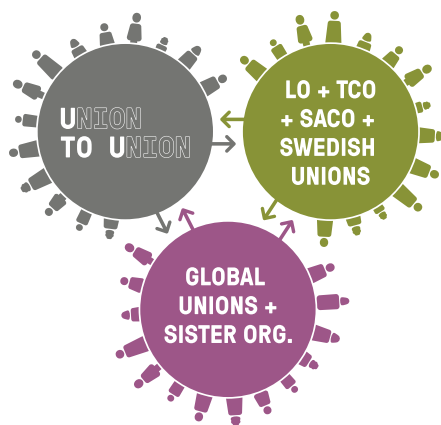
En central fråga för den globala fackföreningsrörelsen handlar om kravet på anständiga arbetsvillkor – vanligen kallat Decent Work. I begreppet ingår flera saker: fackliga rättigheter, trygga anställningar, löner som det går att leva på, rimliga arbetstider, arbetarskydd och en säker arbetsmiljö. Vissa grupper på den globala arbetsmarknaden har sämre arbetsvillkor än andra. Hit hör migrantarbetare, kvinnor och personer långt ut i produktionskedjorna, det vill

säga de som arbetar för underleverantörer eller i bemanningsföretag.

ILO, FN-organet för arbetslivsfrågor redovisar den högsta globala arbetslösheten någonsin, samtidigt har allt fler människor fått otrygga arbeten i form tillfälliga kontraktsanställningar, säsongjobb eller arbeten på bemanningsfirmor. De har inte bara sämre arbetsvillkor, utan förlorar också arbetet först om krisen ytterligare förvärras.

LO, TCO och Saco bedriver fackliga biståndsprojekt genom Union to Union. Projekten finansieras i huvudsak av Sida. Ett huvudsyfte med projekten är att stärka uppbyggnaden av demokratiska fackliga organisationer i omvärlden som ett led i att bekämpa fattigdomen. De fackliga organisationerna är unika eftersom de är den part på arbetsmarknaden som kan teckna kollektivavtal och förhandla med arbetsgivarna vilket i förlängningen skapar förutsättning för ekonomisk tillväxt och långsiktig ekonomisk utveckling.

Union to Union har inga kontor i de länder där projekten bedrivs. Projekten drivs endast genom existerande fackliga organisationer; nationella, regionala eller globala. Alla organisationer som kallar sig fackliga är dock inte medlemsstyrda. I flera länder finns fackföreningar som styrs av staten. I ett land som Kina tillåts enbart den statligt kontrollerade fackföreningsrörelsen. I Zimbabwe har staten bildat en konkurrerande facklig organisation.

I andra fall har arbetsgivare initierat facklig verksamhet, så kallade gula fackföreningar, som Solidaristarörelsen i Centralamerika eller inhouse unions i Pakistan.

Union to Union samarbetar endast med självständiga och demokratiska fackliga organisationer. Samarbetet bedrivs inom ramen för International Trade Union Confederation (ITUC). Ofta används också den svenska beteckningen för organisationen, IFS - Internationella fackliga samorganisationen. ITUC bildades i november 2006 genom en sammanslagning av två tidigare fackliga internationaler. ITUC har för närvarande 328 medlemsorganisationer i 155 länder med sammantaget 168 miljoner medlemmar. En aktuell lista på ITUC:s medlemsorganisationer finns på deras hemsida: www.ituc-csi.org.

ITUC består i sin tur av fyra regionala strukturer. ITUC-Africa för organisationer på den afrikanska kontinen-

ten, TUCA för organisationer på den amerikanska kontinenten, ITUC-AP för organisationer i Asien och PERC för europeiska fackföreningar. En separat organisation är Europafacket, vanligen kallad Europeiska Fackliga Samorganisationen (EFS) för fackliga centralorganisationer inom EU. EFS engelska beteckning är European Trade Union Confederation (ETUC).

LO:s, TCO:s och Sacos medlemsförbund tillhör globala sammanslutningar för förbund inom samma bransch (Global Union Federation). Tillsammans med dem driver förbunden utvecklingsprojekt. De globala facken arbetar också med gemensamma frågor för sina medlemmar och bedriver fackliga solidaritetsaktioner. De bevakar kränkningar av fackliga rättigheter och sluter globala ramavtal med multinationella företag. Avtalen fungerar som ett kollektivavtal på global nivå och omfattar frågor som till exempel fackliga rättigheter, hälsa, säkerhet och miljö samt jämställdhet på arbetsplatserna. I dag finns ett 100-tal globala ramavtal, men

antalet ökar för varje år. Till skillnad från uppförandekoder, som ensidigt antas av företagen själva, har de godkänts av både arbetstagare och arbetsgivare och är därmed juridiskt bindande. Flera företag med huvudkontor i Sverige har slutit internationella ramavtal, däribland SKF, Skanska, H&M, SCA, IKEA, Securitas, Electrolux och Saab Tech. Inom stora multinationella koncerner finns koncernfackliga sammanslutningar. I dessa träffas företrädare för fackklubbar inom koncernen från de regioner i världen där företaget är verksamt. För företag med global räckvidd blir också koncernfacken globala, som koncernfacken inom Atlas Copco eller SKF.

Inom EU-området finns obligatoriska sammanslutningar för arbetstagarrepresentanter inom företag som är verksamma i flera EU-länder, dessa kallas European Works Councils (EWC). På global nivå är det inte bindande för företag att understödja det koncernfackliga samarbetet, men det sker ändå ofta efter överenskommelser med facket.

LÄNKAR:

Union to Union: www.uniontounion.org	ITUC-America (TUCA): www.csa-csi.org
LO: www.lo.se	ITUC-AP: www.ituc-ap.org
TCO: www.tco.se	PERC: http://perc.ituc-csi.org
Saco: www.saco.se	TUAC: www.csa-csi.org
ITUC: www.ituc-csi.org	GLOBALA FACK : www.global-unions.org
ITUC-Africa: www.ituc-africa.org	ILO : www.ilo.org

Afrikanska fackföreningsrörelsen

I flera afrikanska stater är fackföreningsrörelsen den dominerande folkrörelsen, det gäller bland annat Sydafrika, Nigeria och Ghana. Afrikas fackföreningsrörelse spelar en betydande roll för att förbättra villkoren för arbetstagare och tjänstemän och för att upprätta en fungerande arbetsmarknad. En central fråga är försvaret av mänskliga rättigheter i arbetslivet, framför allt de grundläggande ILO-konventionerna. Fackföreningsrörelsen fungerar ofta som en sammanbindande väv mellan olika folkgrupper och bidrar därigenom till att minska motsättningarna och våldet i samhället. I brist på andra folkrörelser och en svag offentlig sektor har de fackliga organisationerna i Afrika ofta blivit ledande i upplysningsarbetet för att förhindra spridningen av hiv/aids. Ett exempel är lärarförbundet i Tanzania som under lång tid bedrivit ett systematiskt upplysningsarbete om hiv/aids på skolor. På många arbetsplatser bedriver lokala fackklubbar och arbetsgivare tillsammans kampanjer för att förebygga hiv/aids. Detta arbete får stöd både av svensk fackföreningsrörelse och svenskt näringsliv.

Fackföreningsrörelsen i Afrika har gått igenom många skepnader. Ursprungligen växte rörelsen fram i kölvattnet av kolonialismen. De första fackföreningarna var inte öppna för

lokalbefolkningen utan endast för européer som flyttat till de afrikanska kolonierna. Nästa steg blev att de afrikanska fackföreningarna tillät att afrikaner blev medlemmar, men fortfarande styrdes organisationerna av de fackliga kontoren i Europa. Först under 1950-talet frigjorde sig afrikanska fackliga organisationer från sina tidigare europeiska moderorganisationer. I många länder blev de fackliga rörelserna nära sammanlänkade med nationella befrielseströrelser. När allt fler afrikanska stater uppnådde nationell självständighet blev de fackliga organisationerna ofta knutna till statsapparaten. I flera afrikanska stater genomfördes statskupper och de fackliga organisationerna tvingades med våld att underordna sig statsapparaten. Från mitten av 1980-talet inleddes en ny period för de fackliga organisationerna i Afrika. I en rad länder skedde en demokratisering. Parallellt genomgick många länder en period av ekonomisk liberalisering och marknadsinslagen i ekonomierna fick ökat utrymme. Detta ledde i sin tur till att de fackliga organisationerna fick en mer självständig roll gentemot staten, arbetsgivarna och de dominerande politiska partierna. Men variationen mellan de olika afrikanska länderna och regionerna är stor och det finns många undan-

Facklig studiecirkel på London Distillers i Kenya. Facket är den ledande folkrörelsen i flera afrikanska stater.

tag som bryter mot den övergripande berättelsen. I Nordafrika har de fackliga organisationerna länge varit knutna till statsapparaterna, även om den fackliga självständigheten blivit större i länder som Tunisien och Egypten efter den arabiska våren. I andra afrikanska länder har de fackliga organisationerna mer eller mindre slagits sönder på grund av krig och inbördeskrig, som i Somalia och Liberia.

För den afrikanska kontinenten i dess helhet har villkoren för fackligt arbete gradvis förbättrats. Den viktigaste orsaken till de utökade fackliga rättigheterna har varit demokratiseringen och att de fackliga rättigheterna blivit en del av de nationella lagarna. De fackliga rörelserna har inte bara gynnats av demokratiseringar, de har också medverkat till att länder demokratiserats. I Sydafrika spelade de fackliga organisationerna en avgörande roll när apartheid avskaffades. I Nigeria var fackföreningsrörelsen pådrivande när militärstyret avvecklades i början av 1990-talet. Men även i många andra stater har de fackliga organisationerna varit pådrivande i demokratiseringen, som i Burkina Faso och Mali.

Samtidigt förekommer fortfarande kränkningar av fackliga rättigheter i stor skala. År efter år sätts polis och militär in för att slå ner strejker. I Swaziland förföljs fackligt aktiva av statsmakten. I Centralafrikanska republiken, Burundi och Kongo-Kinshasa

har våldet omöjliggjort all normal facklig verksamhet. Men kränkningarna av fackliga rättigheter tar sig också andra former. Över 20 afrikanska stater har infört så kallade ekonomiska frizoner för att locka utländska investerare. Sammantaget är över en miljon afrikaner anställda i dessa zoner. Ofta är facklig organisering förbjuden eller inskränkt i dessa zoner. I bland annat Kenya och Madagaskar har de fackliga organisationerna protesterat mot bristen på fackliga rättigheter i ländernas ekonomiska frizoner. Varje år avskedas också tusentals anställda utanför de ekonomiska frizonerna på grund av facklig verksamhet. Ett skäl till att de fackliga organisationerna inte växer är att människor är rädda för att organisera sig. En grupp som ofta är särskilt utsatta är offentliganställda, i flera länder kan dessa inte organisera sig fackligt eller har inte rätt att sluta kollektivavtal. I många afrikanska stater är strejkrätten begränsad. Ofta är strejker förbjudna – som i Burundi, Kamerun och Lesotho. I andra länder är strejkrätten kraftigt inskränkt, som i Benin, Centralafrikanska republiken, Djibouti och Senegal. I några länder är kränkningarna av de fackliga rättigheterna särskilt omfattande. I Zimbabwe uppfattar den enväldige presidenten Robert Mugabe facket som en del av oppositionen, det har lett till fackligt aktiva ständigt trakasseras och att facklig verksamhet saboteras.

Barnarbete är fortfarande vanligt

i Afrika. När vuxna dör i hiv/aids hamnar barnen ofta i arbete. Fackföreningarna kämpar för att få bort den grova exploateringen av barn och för att barn ska gå i skolan istället för att arbeta. ITUC-Africa argumenterar för att de enskilda staterna ska ratificera ILO:s konvention mot barnarbete och för att staterna ska införa minimiåldrar för anställning.

Många fackliga organisationer i Afrika kräver att strategier för att bekämpa kampen hiv/aids ska formuleras i de lokala kollektivavtalen. Syftet är att få igång aktiva projekt på varje arbetsplats. Ett partssamarbete har större förutsättningar att lyckas än ensidiga icke-bindande uppförandekoder.

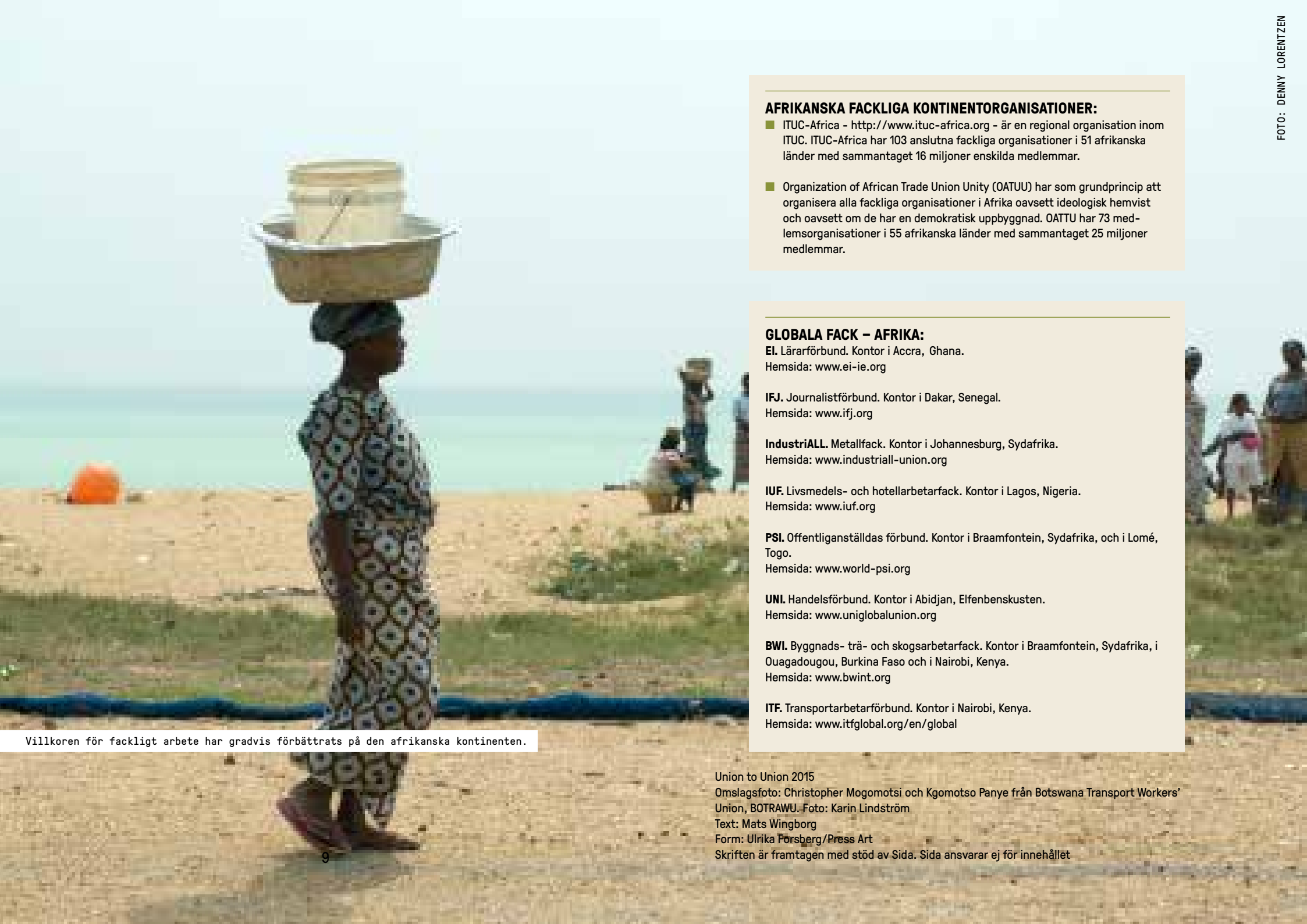
Eftersom kvinnor diskrimineras både på arbetsmarknaden och i hemmet är jämställdhetsarbetet ett prioriterat område för Afrikas fackföreningsrörelse. Enligt en uppskattning av Världsbanken utför Afrikas kvinnor 90

procent av hushållsarbetet och ungefär 75 procent av allt jordbruksarbete. Kvinnors deltagande i arbetslivet har visserligen ökat men det har inte lett till en förbättrad levnadsstandard eftersom kvinnors arbete värderas lågt och ofta räknas som okvalificerat. Detta har resulterat i dåliga arbetsförhållanden, låga löner och svårigheter att höja arbetets professionella status.

Många kvinnor har förlorat sina jobb i samband med omfattande privatiseringar. Dessa omstruktureringar har bidragit till en ökning av den informella ekonomin dit många kvinnor har tvingats söka sig. Många kvinnor arbetar också under omänskliga förhållanden i de snabbt växande ekonomiska frizonerna där de mänskliga rättigheterna kränks dagligen. Multinationella företag flyttar sina fabriker från frizon till frizon över den afrikanska kontinenten, där arbetskraften för tillfället är billigast.

BETYDELSEFULLA FACKLIGA ORGANISATIONER I AFRIKA SOM SAMTLIGA TILLHÖR ITUC:

LAND	ORGANISATION	ANTAL MEDLEMMAR
Algeriet	UGTA	1,8 miljoner
Kenya	COTU(K)	234 000 miljoner
Marocko	UGTM	750 000
Nigeria	NLC	2 miljoner
Sydafrika,	COSATU	1,8 miljoner
Tunisien	UGTT	517 000
Zambia	ZCTU	350 000
Zimbabwe	ZCTU	241 000

AFRIKANSKA FACKLIGA KONTINENTORGANISATIONER:

- ITUC-Africa - <http://www.ituc-africa.org> - är en regional organisation inom ITUC. ITUC-Africa har 103 anslutna fackliga organisationer i 51 afrikanska länder med sammantaget 16 miljoner enskilda medlemmar.
- Organization of African Trade Union Unity (OATUU) har som grundprincip att organisera alla fackliga organisationer i Afrika oavsett ideologisk hemvist och oavsett om de har en demokratisk uppbyggnad. OATUU har 73 medlemsorganisationer i 55 afrikanska länder med sammantaget 25 miljoner medlemmar.

GLOBALA FACK – AFRIKA:

EI. Lärarförbund. Kontor i Accra, Ghana.

Hemsida: www.ei-ie.org

IFJ. Journalistförbund. Kontor i Dakar, Senegal.

Hemsida: www.ifj.org

IndustriALL. Metallfack. Kontor i Johannesburg, Sydafrika.

Hemsida: www.industrialunion.org

IUF. Livsmedels- och hotellarbetarfack. Kontor i Lagos, Nigeria.

Hemsida: www.iuf.org

PSI. Offentliganställdas förbund. Kontor i Braamfontein, Sydafrika, och i Lomé, Togo.

Hemsida: www.world-psi.org

UNI. Handelsförbund. Kontor i Abidjan, Elfenbenskusten.

Hemsida: www.uniglobalunion.org

BWI. Byggnads- trä- och skogsarbetarfack. Kontor i Braamfontein, Sydafrika, i Ouagadougou, Burkina Faso och i Nairobi, Kenya.

Hemsida: www.bwint.org

ITF. Transportarbetarförbund. Kontor i Nairobi, Kenya.

Hemsida: www.itfglobal.org/en/global

Villkoren för fackligt arbete har gradvis förbättrats på den afrikanska kontinenten.

Union to Union 2015

Omslagsfoto: Christopher Mogomotsi och Kgomotso Panye från Botswana Transport Workers' Union, BOTRAWU. Foto: Karin Lindström

Text: Mats Wingborg

Form: Ulrika Forsberg/Press Art

Skriften är framtagen med stöd av Sida. Sida ansvarar ej för innehållet